

Starševski nadzor nad najstniki v osnovni in srednji šoli ter s tem povezana odklonskost¹

Eva Bertok^{*}, Per Olof Wikström^{**}, Beth Hardie^{***} in Gorazd Meško^{****}

V kriminoloških raziskovanjih o nadzorovanju/spremljanju otroka je pogosto uporabljen konstrukt starševskega vedenja, merjenja otrokove ocene seznanjenosti staršev z njegovim početjem. Ta konstrukt se pogosto primerja s stopnjo samonaznanjenega prestopništva. V članku predstavljamo rezultate raziskave SPMAD (študije o starševskem nadzorovanju in prestopništvu adolescentov), ki smo jo opravili v začetku leta 2011 v Ljubljani. V raziskavi je sodelovalo 409 osnovnošolcev in 409 srednješolcev. Rezultati kažejo, da je večji nadzor staršev še vedno povezan z nižjo stopnjo samonaznanjenega pitja alkohola do opitosti in uživanja drog na splošno, manj s kajenjem cigaret in uživanjem marihuane. Prav tako smo ugotovili, da se stopnja neposrednega in posrednega nadzorovanja (ko starši pridejo pogledat, kje je otrok in s kom se druži/pokličejo otroka preko prenosnega telefona) s staranjem adolescenta bistveno zmanjša in da se nadzorstvene metode staršev razlikujejo pri obeh starostnih skupinah.

Ključne besede: starševski nadzor, adolescenti, osnovne šole, srednje šole, mladoletniško prestopništvo, kriminološke primerjave, Slovenija

UDK: 004.738.5-053.6:343.85

1 Družina

V tem prispevku bomo poizkusili odgovoriti, zakaj družina še vedno ostaja pomembna pri kriminoloških raziskavah o mladoletniški odklonskosti oziroma delinkventnosti². Na

edinstveno vlogo družine opozarja tudi Pečar: »Med dejavniki socializacije, kot so mehanizmi družbenega sistema, ekološki, ekonomski, politični itd., ima družina posebno mesto, zlasti zato, ker je najmanj odtujena človeška skupina.« (1991: 24)

Kljub vse bolj izraženemu in preiskovanemu vplivu vrstnikov na obnašanje adolescentov ni mogoče najti avtorja, ki bi zanikal pomen družine pri preprečevanju prestopništva³ (Hinton, Sheperis in Sims, 2003; Ardelit in Day, 2002; Bean, Barber in Crane, 2006; Perrone, Sullivan, Pratt in Margaryan, 2004; Svensson, 2004; Demuth in Brown, 2004; Go in Le, 2005; Ingram, Patchin, Huebner, McCluskey in Bynum, 2007; Sullivan, 2006; Bullock, Deater-Deckard in Leve, 2006; de Kemp, Overbeek, Engels in Scholte, 2006; Warr, 2005; Barnes, Hoffman, Welte, Farrell in Dintcheff, 2006).

Družina je bistvena tudi za raziskave s področja kriminologije, saj nudi niz vzorcev delovanj, ki omejujejo obnašanje vsakega člana in nudijo načine interakcije med člani, ki jih za-

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskave SPMAD (Study of Parental Monitoring and Adolescent Delinquency) ali raziskava o spremljanju in nadzoru staršev ter mladoletnega prestopništva, ki poteka pod vodstvom P. O. Wikströma z Inštituta za kriminologijo pri Univerzi v Cambridgeu, Velika Britanija. Vodja slovenske študije je prof. dr. Gorazd Meško s Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru.

^{*} Eva Bertok, asistentka za kriminologijo in doktorska študentka na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru, e-pošta: eva.bertok@fvv.uni-mb.si

^{**} Per Olof Wikström, profesor, Inštitut za kriminologijo pri Univerzi v Cambridgeu, član Britanske akademije znanosti, Velika Britanija. Vodja projekta PADS+, v okviru katerega poteka študija SPMAD, e-pošta: pow20@cam.ac.uk

^{***} Beth Hardie, psihologinja in doktorska študentka kriminologije na Inštitutu za kriminologijo pri Univerzi v Cambridgeu, Velika Britanija, e-pošta: bnh20@cam.ac.uk

^{****} Gorazd Meško, redni profesor za kriminologijo, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru, e-pošta: gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si

² Omeniti je treba razlikovanje med izrazoma odklonskost in delinkventnost. Odklonskost se nanaša na kršitev kakršnihkoli družbenih norm, medtem ko »delinkventnost označuje le tista ravnanja otrok in mladoletnikov, ki pomenijo kršitev kazenskopравnih norm in jih zakonodajalec glede na stopnjo družbene nevarnosti ravnanja določi kot kazniva dejanja ali kot prekrške.« (Oven, 1995: 38)

³ Vpliv družine nas zanima zaradi načrtovanja smiselnih intervencij in ne iskanja krivcev za prestopništvo. Hinton in sodelavci (2003: 168) omenjajo študije, ki dokazujejo, da delo s posamezniki ni obrodilo sadov na dolgi rok (Tolan, Cromwell in Braswell, 1986 v Hinton in sod., 2003: 168) in da psihoterapija ter socialno delo zgolj na posamezniku ne delujeta (Tolan in Guerra, 1998 v Hinton in sod., 2003: 168). Intervencije, ki so bile usmerjene v družino, so pokazale dolgoročneje pozitivne učinke, še posebej tiste, ki so delovale na več ravneh – se pravi na posamezniku, družini, šoli ter skupnosti (Dumas, 1989; Henggeler, 1989; Tolan, Cromwell in Braswell, 198 v Hinton in sod., 2003: 168).

dovoljujejo. V primeru dobrega delovanja bi lahko govorili o homeostazi, procese, s katerimi družine razvijejo te vzorce, pa bi lahko poimenovali mehanizmi homeostaze. Vsaka dramatična sprememba teh mehanizmov lahko povzroči neželene rezultate pri otroku (Kratcoski, Dunn Kratcoski, 1990).

Tudi Hirschi (1969) je v teoriji družbenih vezi med štirimi elementi, ki vežejo posameznika na družbo, omenil družino v prvem elementu, in sicer navezanosti na konvencionalne osebe⁴. Menil je tudi, da se bodo odklonska dejanja zgodila, ko bo posameznikova vez z družbo oslABLJENA ali prekinjena (Kanduč, 1999).

Model socialnega učenja so podprle mnoge empirične raziskave o učinku nadzora staršev. Pri adolescentih, katerih aktivnosti so nadzorovali njihovi starši ali drugi odrasli (se pravi, ki so imeli manjšo svobodo pri izbiranju odklonskih vrstnikov za druženje), so raziskovalci opazili bistveno manjšo verjetnost, da bodo storili prestopniška dejanja, kot pri tistih, katerih družjenja z deviantnimi vrstniki niso bila nadzorovana (Ardelt in Day, 2002: 311). Nasprotovanje staršev in njihov povečani nadzor lahko tudi omili negativen vpliv vrstnikov na odločitve adolescenta, da bo poizkusil droge ali se vedel prestopniško (Hinton in sod., 2003: 170). To kaže, da vzgoja in družinske intervencije lahko zmanjšajo konflikte v družini in izboljšajo vpletenost družine, nadzor staršev pa lahko zmanjša odklonsko obnašanje⁵. Ali kot zapiše Dekleva: »*Videti je, kot da je adolescentna odklonskost prehodni pojav, povezan z manjšo kontrolo in predvsem subjektivno nenavezanostjo na šolo, ter celo s – vsaj deloma – pozitivno vrstniško dinamiko.*« (1989: 261)

⁴ Navezanost na starše je eden od najpomembnejših elementov teorije socialnega povezovanja. Bolj ko bodo otroci navezani na starše, bolj bodo usklajeni z normami sistema. In obratno; kadar se človek ne zanima za želje in pričakovanja drugih ljudi, se pravi, da je neobčutljiv za mnenja ostalih – je v določeni meri neobčutljiv na norme, se pravi, da se lahko od njih odmakne, postane odklonski. Ko je socializacija pri otroku uspešna, bo ta ponotranjil norme in bosta njegov superego ali zavest dobro razvita. Če je navezanost na starše šibka, Hirschi (1969 v Svensson, 2004: 479) predvideva, da bo to imelo negativen učinek na ponotranjenost norm in razvoj zavesti. Otrok ne bo občutljiv na mnenja ostalih in tako tudi ne bo čutil potrebe, da se pokori normam. Zato je Svensson (2004: 479) predvidel, da bo otrok, ki je navezan na starše, se pravi, da je ponotranjil vrednote in ima dobro razvito zavest ali superego, občutil sram ob izvajanju prestopniških dejanj. Občutek sramu bi potemtakem lahko jemali kot indikator razvitosti zavesti, razvitost zavesti bi lahko pojasnila vpliv navezanosti na starše in na stopnjo vključenosti v prestopniška dejanja.

⁵ Ali kot meni Ajduković: »Sedanja kriminološka raziskovanja opozarjajo tudi na velik pomen doslednosti pri vzgoji in nadzorovanju vedenja otrok za razvoj njihovega prestopniškega vedenja.« (1990: 102)

2 Razvoj merjenja starševskega vedenja v literaturi

Raziskovalci so v preteklosti potrdili pomembnost starševskega vedenja⁶ z merjenjem otrokovega dojemanja, koliko starši vedo o njegovih aktivnostih izven doma. Ta konstrukt je bil v navedenih raziskavah povezan z mladoletniškim prestopništvom; bolj kot so starši vedeli, kaj se z otrokom dogaja, manj verjetno je bilo, da je otrok poročal o prestopniških dejanjih. Patterson in Stouthamer-Loeber (1984), Dishion, Patterson, Stoolmiller in Skinner (1991) ter Brown, Mounts, Lamborn in Steinberg (1993) so uporabili preprost in od tedaj mnogokrat uporabljen vprašalnik za merjenje starševskega nadzora (vedenja), sestavljen iz petih vprašanj, ki so jih anketiranci označili na tristopenjski lestvici (ne vedo, malo vedo, veliko vedo); zanimalo jih je, koliko starši resnično vedo o tem, kdo so njihovi prijatelji, za kaj zapravijo svoj denar, kje so po šoli, kam hodijo zvečer in kaj počnejo v prostem času (Patterson in Stouthamer-Loeber, 1984: 1302–1303; Dishion et al., 1991; Brown et al., 1993: 473).

Patterson in Stouthamer-Loeber (1984: 1305) sta na podlagi teh vprašanj ter intervjujev s starši in otroki ugotovila, da je prekinitve starševskih praks pri večini mladih povzročila porast prestopniškega vedenja. Starši, katerih otroci so poročali o višji stopnji prestopniškega vedenja, so bili bolj odtujeni in niso nudili ustreznega discipliniranja otroka. V primerjavi s starši, ki so poročali o blagem ali neobstoječem prestopniškem vedenju, so starši otrok z bolj izraženim prestopniškim vedenjem manjkrat kaznovali svoje otroke ali pa so jih kaznovali z oštevanjem ali fizično kaznijo.

Pettit, Laird, Dodge, Bates in Criss (2001) so sicer uporabili izraz starševsko nadzorovanje, merili pa so vedenje, saj so uporabili prirejen vprašalnik Browna et al. (1993). Anketirancem so zastavili pet vprašanj, v članku so zapisali zgolj dva: »Koliko tvoji starši vedo, kdo so v resnici tvoji prijatelji?«; »Koliko tvoji starši vedo, kje si popoldan po šoli?« Matere so spraševali z osmimi vprašanji, kot primer navajajo: »Ko je vaš otrok pri prijatelju doma, kako pogosto je po vašem mnenju z njim tudi odrasla oseba?«; »Če bi se vaš otrok igral z otroki, ki zahajajo v težave, kako pogosto bi vi zvedeli za to?« Te spremenljivke so bile v negativni povezavi s samonaznani tvijo prestopništva, se pravi, otroci, ki so bili bolj nadzorovani (oziroma so starši bolje vedeli, kaj počnejo), so poročali o manjšem številu prestopniških dejanj.

⁶ **vedenje** -a s (é) **1.** glagolnik od *vedeti*: to je vredno vedenja; vedenje podrobnosti; želja po vedenju / redko narediti kaj brez vedenja koga *vednosti* · zastar. dati komu na vedenje *sporočiti komu*; zastar. narediti z vedenjem *zavestno, namerno* **2.** *kar kdo ve*: poglobiti, razširiti svoje vedenje; vedenje ljudi o teh dogodkih je skromno; po mojem vedenju je to moralo biti prej // *kar se ve sploh*: ta odkritja spreminjajo dosedanje vedenje o zgodovini.

Kot skrajno poenostavljeno mersko orodje lahko omenimo vprašalnik, s katerim je Aseltine (1995) primerjal relativen vpliv družine in vrstnikov na prestopništvo ter uporabo marihuane. Nadzor staršev so merili zgolj s trditvijo: »Oče/mati ve, kaj počneš in kje si, ko si zdoma.« Odgovore so merili od »nikoli« do »vedno«. Izsledki (1995: 115) kažejo na to, da četudi so bile povezave med temi spremenljivkami in prestopništvom izrazite, so bile v primerjavi z vplivom vrstnikov še vedno na drugem mestu. V zaključku te raziskave Aseltine poudari, da bi bilo treba mnenja otrok o tem, koliko in na kakšen način jih starši spremljajo (nadzorujejo), primerjati z odgovori staršev anketirancev, v kolikšni meri in na kakšen način spremljajo (nadzorujejo) otroke, da bi lahko sklepali, katere metode so najboljše pri zmanjševanju prestopništva pri mladih.

Kliewer, Murrelle, Prom, Ramirez, Obando, Sandi in del Carmen Karenkeris (2006) so zgornjo trditev, ki jo je uporabil Aseltine, spremenili v »Starši ali skrbniki ne vedo, kje si bil in kaj si počel« s tremi možnimi odgovori (od »nikoli« do »vedno«). Zanimal jih je vpliv »nadzorovanja« na uživanje drog in viktimizacijo. Tako merjeno nadzorovanje je negativno vplivalo na pojav kaznivih dejanj, uživanje drog in alkohola. Raziskovalci so tudi ugotovili, da je s starostjo postajala vse pomembnejša povezanost družine; nadzor je bil pozitivno povezan s povezanostjo družine (2006: 473).

Bumpus in Boyce Rodgers (2009) sta na vzorcu 2374 otrok iz ZDA merila, kaj vse vpliva na starševsko vedenje (zastavljeno kot »Ali starši vedo, kaj počneš po šoli?«; »... za kaj zapraviš svoj denar?«; »Ali poznajo prijatelje in starše prijateljev?«; »Ali vedo, kje si, ko greš zvečer ven?«). Ugotovili so, da so otroci, ki so izhajali iz družin z obema staršema, imeli občutek, da starši bolje vedo, kaj počnejo in s kom so, kot otroci, ki so izhajali iz enostarševskih družin ali so živeli z očimi/mačehami. Otroci afriško-ameriške rase so poročali o precej nižji stopnji samorazkritja staršem ter manjšem zaupanju med starši in njimi. Avtorja sta ob nadzorovanju vpliva drugih spremenljivk, kot so samorazkritje, starševsko poizvedovanje (samo vprašanje, ali te starši vprašajo, kam greš, ko se odpraviš od doma) ter zaupanje med starši in otrokom, ugotovila, da je bil vpliv vedenja bistveno zmanjšan in je vplival podobno, ne glede na tip družine.

Jacobson in Crockett (2000) sta merili nadzor z vprašanji: »Ali starši vedo, kje si?«; »... s kom si?«; »... kaj počneš?«; »... ali poznajo prijatelje?«; »... ali vedo, če si naredil nalogo?« Tako utemeljen nadzor je pojasnil 11 % variance pri delinkvenci. Več kot je bilo tako izraženega starševskega nadzora, v manjši meri so otroci poročali o prestopniških dejanjih. Raziskovalki sta ugotovili, da tak nadzor vpliva pozitivno na vse aspekte otrokovega razvoja, razen na depresijo pri fantih. Nadzor se je izkazal za pomembnejšega pri odraščajočih dečkih kot deklicah.

Ingram in sodelavci (2007: 395) so del vprašalnika, ki je bil namenjen merjenju starševskih praks, poimenovali nadzorovanje staršev, merili pa so, koliko starši vedo, kdo so njihovi prijatelji, kaj s prijatelji počnejo, ali starši poznajo starše prijateljev, ali vedo, kaj počnejo, ko niso doma, kdo so njihovi učitelji in kako jim gre v šoli (merjeno na štiristopenjski lestici od 1 – »ne vedo ničesar« – do 4 – »vedo vse«). Z vprašalnikom so iskali povezave med prestopništvom mladih, njihovih prijateljev in navezanostjo na starše ter nadzorovanjem staršev. Četudi raziskovalci niso ugotovili neposredne povezave (2007: 293), so ugotovili, da je spremljanje staršev pomemben del pri napovedovanju asocialnega vedenja, kar so pojasnili s Hirschijevo teorijo navezanosti; otroci, ki so poročali o posrednih oblikah nadzorovanja (merjeno kot starševsko vedenje), so bili v manjši nevarnosti, da zaidejo v nepravo družbo, ker so starši spremljali, s kom se družijo, zato so tudi poročali o manj prestopniških dejanjih.

Laird, Pettit, Dodge in Bates (2003) ter Laird, Criss, Pettit, Dodge in Bates (2008) so povzeli niz petih vprašanj po Brownu in sodelavcih (1993) ter na podlagi rezultatov zaključili, da obveščenost staršev usmerja vpliv problematičnega vedenja prijateljev otrok na delinkventno vedenje otrok (2003: 765), in sicer tako, da so otroci bolje obveščenih staršev poročali o nižji stopnji delinkventnega vedenja tudi, kadar so imeli prijatelje, ki so bili delinkventni. Podobno so v kasnejših analizah ugotovili (2008: 307), da spremljanje staršev vpliva na povezano med mladostnikom in asocialnimi prijatelji. Ugotovili so, da je bila stopnja starševskega vedenja pri štiri-najstletnikih zelo podobna med spoloma, kasneje pa so dečki poročali o manjšem obsegu starševskega vedenja kot dekleta (2003: 764–765). Ob primerjanju odgovorov na vprašanja o prestopništvu anketirancev in njihovih prijateljev so ugotovili, da so tisti anketiranci, ki so poročali o manjšem obsegu starševskega vedenja, poročali o višji stopnji prestopniškega vedenja in več prijateljih, ki so počeli prestopniška vedenja; bolj naglem razvoju prestopništva pri njih samih in pri njihovih prijateljih; višji stopnji prestopništva pri prijateljih kot odzivu na njihovo prestopništvo. V veliko manjši meri pa so poročali o zmanjšanju prestopniškega vedenja v pozni adolescenci (2008: 307–308).

Freisthler, Byrnes in Gruenewald (2009) so v vprašalniku uporabili vprašanja: »Kako pogosto tvoji starši vedo, kam greš, ko greš zvečer ven?«; »Kako pogosto starši vedo, s kom greš ven, ko greš zvečer ven?«; »Kako pogosto ti starši povedo, ob kateri uri moraš biti doma, ko greš zvečer ven?«; »Kako pogosto te starši počakajo, da prideš domov, ko greš zvečer ven?« Preverjali so, ali se stopnja »nadzora staršev« (oziroma starševskega vedenja) spreminja glede na pogostost lokacij v bližini doma, kjer mladostnik lahko pije alkohol (bari, lokali, pubi). Ugotovili so, da zgoščenost takih lokacij ob domu vpli-

va na manjšo stopnjo spremljanja staršev in tudi na povečano delinkventnost oziroma da lokacije, ki so oddaljene od doma, na ti dve spremenljivki ne učinkujeta. To pa je veljalo le za manj resne primere prestopnikov, saj so tisti mladi, ki so poročali o hujših dejanjih prestopništva, ta dejanja izvrševali na drugih lokacijah, tako da na njih ni vplivala številčnost takih mest (2009: 129).

2.1 Merjenje starševskega védenja v raziskavi SPMAD

Raziskava SPMAD⁷ temelji na vprašalniku in intervjujih iz raziskave PADS+, ki so jo razvili na Univerzi v Cambridgeu. Raziskava PADS+, ki so jo v preteklosti izvajali v angleškem mestu Peterborough, je bila longitudinalna raziskava, katere bistvo je predstavljala teorija situacijskega delovanja. To je splošna teorija moralnega delovanja, katere cilj je pojasniti, zakaj ljudje upoštevajo in prekršijo moralna pravila, in to na podlagi *situacijskega mehanizma*, postopka zaznavanja in izbire, ki povezuje osebe, njihovo okolje ter njihovo delovanje. Delovanje posameznika pojasnjuje kot proizvod posameznikovega dojemanja izbire delovanja in naknadnega izbora delovanja na podlagi izbire (Wikström, Oberwittler, Treiber in Hardie, 2012).

Vprašalnik raziskave PADS+ je za ocenitev stopnje starševske obveščeniosti ali starševskega védenja uporabil tri vprašanja, in sicer: »Ko si zunaj sam/a ali s prijatelji, ali tvoji starši običajno vedo, kje si (npr. pri prijatelju doma, na igrišču)?«; »Ko si zunaj sam/a ali s prijatelji, ali tvoji starši običajno vedo, kaj počneš (npr. greš v kino ali igraš košarko)?«; »Ko si zunaj s prijatelji, ali tvoji starši običajno vedo, s katerimi prijatelji se družiš?« Anketiranci so odgovarjali na štiristopenjski lestvici (»da, vedno«, »da, večino časa«, »da, občasno« in »ne, nikoli«).

3 Raziskovalna metoda

Raziskovalci Fakultete za varnostne vede so v letu 2011 izvedli raziskavo SPMAD. Opravili so anketiranje na vzorcu 818 učencev v osnovnih in srednjih šolah v Ljubljani. V vzorec je bilo zajetih 409 učencev šestega razreda osnovne šole in 409 dijakov drugih letnikov srednjih šol v Ljubljani. Sodelovalo je trinajst ljubljanskih osnovnih in devet srednjih šol: OŠ Karla Destovnika Kajuha, OŠ Toneta Čufarja, OŠ Zalog, OŠ Mirana Jarca, OŠ Martina Krpana, OŠ Vide Pregarc, OŠ Dravlje, OŠ Vič, OŠ Prule, OŠ Kolezija, OŠ Majde Vrhovnik, OŠ Koseze in OŠ Prežihovega Voranca; Srednja zdravstvena šola Ljubljana,

Srednja vzgojiteljska šola in gimnazija Ljubljana, Srednja strojna in kemijska šola, Srednja upravno administrativna šola, Ekonomska šola Ljubljana, Gimnazija Vič, Gimnazija in veterinarska šola, Srednja ekonomska šola Ljubljana, Srednja gradbena in geodetska šola Ljubljana. Anketiranje je potekalo v aprilu in maju 2011.

Po podatkih statističnega urada (dostopno na www.stat.si) je v začetku šolskega leta 2010/2011 šesti razred osnovne šole v Ljubljani obiskovalo 2182 otrok, kar pomeni, da smo z vzorcem 409 osnovnošolcev šestega razreda zajeli 18,7 % populacije šestošolcev v občini Ljubljana in 2,3 % otrok, ki so v letu 2010 začeli obiskovati šesti razred v celotni Sloveniji (celotno število je 17462). Vzorec 409 srednješolcev predstavlja 2 % celotne slovenske populacije dijakov drugih letnikov srednješolskih programov (v letu 2010 je novo šolsko leto začelo 20220 dijakov drugega letnika). Na žalost podatki za ljubljansko občino niso na voljo.

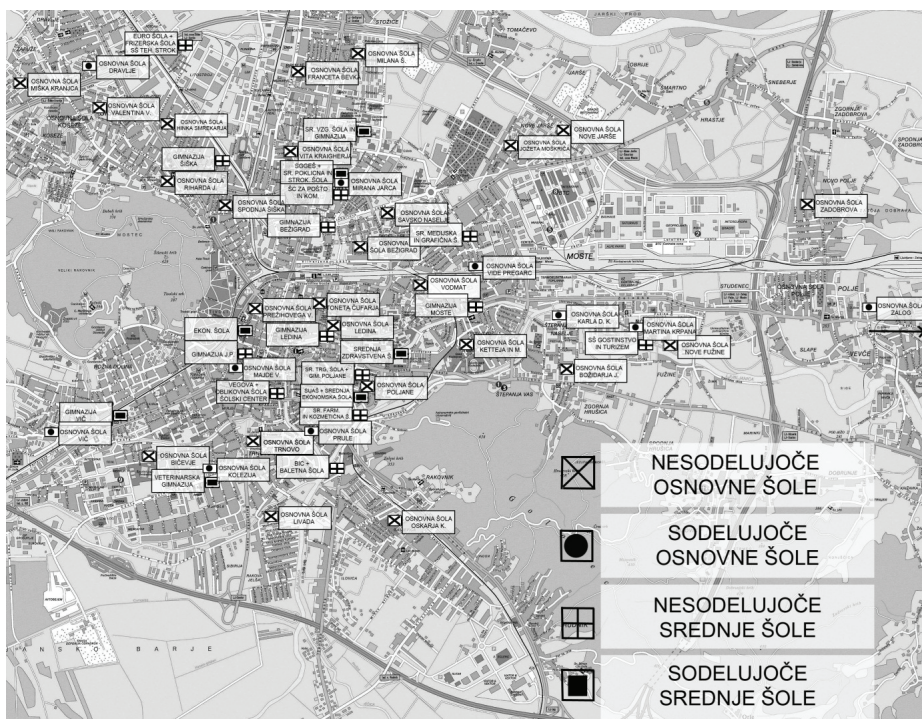
V Sloveniji se izobražuje 95 % mladostnikov, starih od 15 do 19 let, kar pomeni, da smo z anketiranjem in intervjuvanjem v šolah dosegli veliko večino mladostnikov starosti šestnajst let.

V osnovnošolski vzorec je bilo zajetih 213 (52,1 %) osnovnošolcev in 196 osnovnošolk (47,9 %), v srednješolski pa 200 srednješolcev (48,9 %) in 209 srednješolk (51,1 %). Povprečna starost osnovnošolcev je bila dvanajst let, pri srednješolcih šestnajst let.

Anketi za osnovnošolce in srednješolce sta se razlikovali predvsem po številu vprašanj (anketa za srednješolce je pogosto dodatno razčlenila vprašanja, lotevala se je tudi problematike partnerskega nasilja). Prevedeni različni vprašalnikov PADS+/SPMAD smo za preverjanje istovetnosti iz slovenščine prevedli nazaj v angleščino in predhodno pilotsko preizkusili.

Za ta prispevek bomo obravnavali odgovore o starševskem védenju in starševskem nadzoru. *Starševsko védenje je stopnja poznavanja, kaj otrok počne, s kom se druží in kje se zadržuje* – to stopnjo so zaupali anketiranci sami, kar pomeni, da je najboljša ocena, koliko njihovi starši v resnici vedo. *Starševski nadzor bi lahko opisali kot neposreden nadzor tega, kar otrok počne, s kom se zadržuje/druží in kje je*. Ta nadzor se izvaja z različnimi metodami (fizični nadzor – starši pridejo pogledat otroka, nadzor preko stacionarnega ali mobilnega telefona itd.). To smo ugotavljali tako, da smo vprašali, ali starši nadzorujejo, s kakšnimi metodami nadzorujejo ter kolikokrat so v letu 2010 poklicali na mobilni telefon in kolikokrat so v letu 2010 osebno prišli pogledat, kje je anketirani in kaj počne.

⁷ Study of Parental Monitoring and Adolescent Delinquency ali raziskava o spremljanju in nadzoru staršev ter mladoletnega prestopništva. Več informacij je na voljo na spletni strani www.pads.ac.uk.

4 Rezultati

V nadaljevanju predstavljamo rezultate primerjav med starostnima skupinama učencev, samonaznanitev opijanja z alkoholom in uživanja drog ter ključnimi spremenljivkami starševskega nadzora in prestopniškega vedenja najstnikov.

4.1 Analiza glede na anketirancevo starost

Na vprašanje, ali starši običajno vedo, kje se zadržujejo, ko so zunaj sami ali s prijatelji, je vrednost hi-kvadrat statistike pokazala na statistično značilne razlike v odgovorih skupin osnovnošolcev in srednješolcev s stopnjo tveganja nižjo od 1 % (vrednost $\chi^2 = 68,22$). Pri tem je 68 % osnovnošolskega vzorca (278 otrok od 408) odgovorilo, da njihovi starši vedno vedo, kje so, medtem ko je o tem poročalo le 41,4 % starejših anketirancev – dijakov drugega letnika srednje šole. Zanimivo je, da je odstotek dijakov, ki so zapisali, da njihovi starši nikoli ne vedo, kje so, skorajda za polovico manjši od odstotka osnovnošolcev (1,5 % proti 2,9 %).

Pri vprašanju »Ko si zunaj sam/a ali s prijatelji, ali tvoji starši običajno vedo, kaj počneš« se še močneje odraža razlika med osnovnošolci in srednješolci. Test hi-kvadrat je ponovno potrdil statistično značilne razlike v odgovorih med dvanaj-

stletniki in šestnajstletniki pri stopnji tveganja nižji od 1 % ($\chi^2 = 87,41$). Kar v 60,1 % primerov starši dvanajstletnikov iz našega vzorca vedno vedo, kaj otroci počnejo, medtem ko pri šestnajstletnikih vedno vedo le v 29,1 % primerov. Občuten je tudi porast odgovorov, da starši kdaj pa kdaj vedo, kaj počnejo (iz 9,3 % pri osnovnošolcih na 25,7 % pri srednješolcih).

Tretje v sklopu vprašanj o starševskem vedenju se nanaša na to, ali starši vedo, s katerimi prijatelji se otroci družijo; vrednost testa hi-kvadrat pri stopnji tveganja nižji od 1 % ($\chi^2 = 42,04$) potrjuje statistično značilne razlike med starostnima skupinama. Dobri dve tretjini ali 67,2 % šestošolcev je dejalo, da starši vedno vedo, s kom so, pri dijakih drugega letnika vedno vedo le v 45,5 % primerov. Pri obeh vzorcih je prisoten relativno majhen delež tistih, za katere starši nikoli ne vedo, s kom so (2,7 % pri prvem, 2,2 % pri drugem vzorcu).

Starši – vsaj glede na rezultate te raziskave – tudi bolj spremljajo osnovnošolce, saj na to kažejo statistično značilne razlike pri testu hi-kvadrat ($\chi^2 = 21,19$) pri stopnji tveganja nižji od 1 %. Skoraj tri četrtine staršev ali 72,5 % preverja šestošolce, ko gredo ven, medtem ko dijake drugega letnika spremljajo le v 57,1 % primerov.

Starši osnovnošolcev in srednješolcev glede na rezultate raziskave uporabljajo različne metode nadzora. Statistika

hi-kvadrat ima vrednost $\chi^2 = 21,99$ in pri stopnji tveganja nižji od 1 % kaže na statistično značilne razlike med starostnimi skupinama. Anketiranci so v veliki večini odgovorili, da jih starši preverjajo s klici na njihove mobilne telefone; le redki se odločijo za klice na stacionarne telefone prijateljev, pri katerih naj bi otroci bili, nekateri se odločijo, da gredo osebno pogledat otroka, ali pa uporabijo druge metode (10,6 % staršev osnovnošolcev in 6,2 % staršev srednješolcev stori kaj drugega kot pokliče na mobilni telefon). Veliko mladih, ki se je odločilo za odgovor »drugo«, je zapisalo odgovore: »Zaupajo mi.«; »Pogovorijo se z mano, česa ne smem početi.« itd.

Predzadnje vprašanje v tem sklopu – ali starši anketiranca poznajo starše prijateljev, s katerimi se anketiranec družijo – je ponovno pokazalo na statistično pomembne razlike med starostnimi skupinama pri stopnji tveganja nižji od 1 % ($\chi^2 = 45,19$). Skoraj tretjina vzorca srednješolcev (31,8 %) je odgovorila, da starši ne poznajo staršev njihovih prijateljev; pri šestošolcih je s tem odgovorom odgovorilo zgolj 12,3 %.

Vprašanje o pitju alkohola do opitosti je postreglo z največjo razliko med osnovnošolskim in srednješolskim vzorcem; vrednost statistike hi-kvadrat ($\chi^2 = 389,46$) je statistično značilna pri stopnji tveganja nižji od 1 %. Le 1,7 % osnovnošolcev je v letu 2010 spilo toliko alkohola, da so bili opiti, za razliko od 67,5 % srednješolcev, ki so priznali, da so bili v letu 2010 vsaj enkrat opiti.

4.2 Analiza glede na anketirančevo uživanje alkohola do opitosti in uživanje drog

Pri pregledu povezave med zlorabo alkohola in drog ter spremenljivk starševskega vedenja smo ponovno opazili statistično značilne razlike med anketiranci, ki so v letu 2010 uživali alkohol do opitosti, in tistimi, ki tega niso počeli, ter med tistimi, ki so v letu 2010 zaužili droge, in tistimi, ki jih niso.

Pri pregledu povezave med anketirančevim pitjem alkohola do opitosti in stopnje starševskega vedenja o tem, kje je anketiranec, so se med skupinama pokazale statistično značilne razlike pri stopnji tveganja nižji od 1 % ($\chi^2 = 68,99$). Bistveno večji delež otrok, katerih starši vedno vedo, kje so, je poročalo o tem, da v letu 2010 niso pili alkohola do opitosti (64,2 % v primerjavi s 36,7 % vzorca otrok, ki so v letu 2010 pili do opitosti).

Prav tako je bilo moč opaziti razliko pri vprašanju o tem, ali starši vedo, kaj počnejo. Statistika hi-kvadrat ima vrednost $\chi^2 = 77,89$ pri stopnji tveganja nižji od 1 %. Več kot polovica anketirancev – 55,2 %, ki v letu 2010 niso pili alkohola do opitosti – je dejalo, da starši vedno vedo, kaj počnejo, medtem ko je ta delež pri anketirancih, ki so poročali vsaj o enem primeru opitosti z alkoholom, znašal le 24,9 %.

Nekoliko manj odstopanja je opaziti pri primerjavi vprašanj o opitosti in o tem, ali starši vedo, s katerimi prijatelji se otrok družijo, še vedno pa so prisotne statistično značilne razlike pri stopnji tveganja nižji od 1 % ($\chi^2 = 38,62$). Skoraj dve tretjini ali 64,2 % otrok, ki niso bili opiti, in 42 %, ki so priznali opitost, je dejalo, da starši vedno vedo, s katerimi prijatelji se družijo.

Ko primerjamo odgovore o tem, ali so v letu 2010 poizkusili droge ter ali njihovi starši vedo, kje so, so se prav tako pokazale statistično značilne razlike med tistimi, ki so poizkusili droge, in tistimi, ki jih niso, čemur pritrjuje tudi vrednost statistike hi-kvadrat ($\chi^2 = 42,32$) pri stopnji tveganja nižji od 1 %. Tri petine ali 59 % anketirancev, ki niso poizkusili drog v letu 2010, je dejalo, da njihovi starši vedno vedo, kje so. Med tistimi, ki so priznali, da so poizkusili droge, jih je bilo le dobra četrtina (25,7 %) takih, ki so dejali, da njihovi starši vedno vedo, kje so. Ponovno lahko opazimo majhno razliko v deležu otrok, katerih starši nikoli ne vedo, kje so (2,1 % pri anketirancih, ki niso poizkusili drog, in 2,9 % pri anketirancih, ki so poizkusili droge).

Primerjava spremenljivke o poizkušanju drog in spremenljivke »... ali starši vedo, kaj počnejo« prav tako pokaže na statistično značilne razlike ($\chi^2 = 42,14$) pri stopnji tveganja nižji od 1 %. Skoraj polovica ali 49,4 % anketirancev, ki niso poizkusili drog v letu 2010, je dejalo, da njihovi starši vedno vedo, kaj počnejo, medtem ko je skupina, ki je priznala, da so poizkusili droge, poročala le v 13,3 % primerov, da njihovi starši vedno vedo, kaj počnejo. Razlike v odstotkih so se izkazale za bistvene tudi pri odgovorih »da, večino časa«, »da, kdaj pa kdaj« in »ne, nikoli«, s tem da je skoraj enkrat večji delež tistih, ki so priznali poizkušanje drog, tudi priznal, da njihovi starši nikoli ne vedo, kaj počnejo (7,6 % v primerjavi s 3,7 %).

Pri zadnji primerjavi med vprašanjem o poizkušanju drog in vprašanjem, ali starši vedo, s kom se družijo, lahko opazimo statistično značilne razlike, toda ne tako velike kot prej. Vrednost statistike hi-kvadrat pri stopnji tveganja nižji od 1 % znaša $\chi^2 = 24,77$. Slabe tri petine ali 59,4 % anketirancev, ki niso poizkusili drog v letu 2010, je dejalo, da njihovi starši vedno vedo, s kom so, anketiranci iz skupine, ki je poizkusila droge, pa so o tem poročali v 37,1 %. Zanimiva razlika se pojavi tudi pri odstotkih anketirancev, ki so dejali, da njihovi starši nikoli ne vedo, s kom so – opazimo lahko manjši delež pri tistih, ki so poizkusili droge, kot pri tistih, ki jih niso – 1,9 % proti 2,5 %.

4.3 Jakost povezav med ključnimi spremenljivkami

O statistično značilnih razlikah med starostnimi skupinama in spremenljivkah starševskega vedenja smo pisali v prvem podpoglavju, oglejmo si že povezave teh spremenljivk in

spola anketirancev. Pri prvi spremenljivki sklopa »Ko si zunaj sam/a ali s prijatelji, ali tvoji starši običajno vedo, kaj počneš« smo opazili statistično značilne razlike glede na spol anketiranca pri stopnji tveganja nižji od 1 % ($\chi^2 = 24,77$). Kar 63,5 % deklet je dejalo, da njihovi starši vedno vedo, kje so, medtem ko je o tem poročalo le 45,8 % dečkov.

Pri spremenljivki, ki je merila starševsko vedenje o anketirančevem početju, ko je zdoma, smo prav tako opazili statistično značilne razlike med spoloma pri stopnji tveganja nižji od 1 % ($\chi^2 = 21,31$). Dekleta so v 51,9 % dejala, da starši vedno vedo, kaj počnejo, medtem ko je ta odgovor izbralo le 37,5 % dečkov.

Tretja merjena spremenljivka – starševsko vedenje o prijateljih, s katerimi se anketiranec družijo – je bila najbolj statistično značilno različna glede na spol pri stopnji tveganja nižji od 1 % ($\chi^2 = 32,85$). Kar 66,2 % deklet je zapisalo, da njihovi starši vedo, s kom se družijo, medtem ko je delež anketirancev moškega spola, ki so izbrali ta odgovor, zgolj 46,7 %.

Ob pregledu razlik glede na spol pri različnih prestopniških dejanjih smo opazili precej šibko, a statistično značilno razliko med spoloma pri uničevanju tuje lastnine. Vrednost statistike hi-kvadrat je $\chi^2 = 4,27$ pri stopnji tveganja nižji od 5 %, kar kaže na to, da so dečki v več primerih poročali o uničevanju tuje lastnine.

Pregledali smo tudi razlike glede na starostni skupini. Odkrili smo precej močno razliko med spoloma pri tatvinah v trgovini (vrednost statistike hi-kvadrat je $\chi^2 = 16,24$ pri stopnji tveganja nižji od 1 %) in šibkejšo razliko pri uničevanju tuje lastnine ($\chi^2 = 5,83$ pri stopnji tveganja nižji od 5 %), kar kaže na to, da so o tatvinah drugim osebam poročali mlajši in starejši udeleženci, medtem ko so o tatvinah v trgovini in uničevanju tuje lastnine poročali v večji meri starejši udeleženci raziskave (dijaki drugih letnikov).

Spremenljivke, s katerimi smo merili, ali so anketiranci v letu 2010 pili alkohol do opitosti, ali so poizkusili droge in ali so poizkusili kanabis, so pri testu hi-kvadrat glede na starost anketiranca pokazale na izjemno razliko med starostnima skupinama ($\chi^2 = 388,69$ pri stopnji tveganja nižji od 1 % za alkohol; $\chi^2 = 117,23$ pri stopnji tveganja nižji od 1 % za droge na splošno; $\chi^2 = 115,23$ pri stopnji tveganja nižji od 1 % za kanabis). Medtem ko osnovnošolci skorajda niso poročali o primeru pitja alkohola ali poizkušanja drog, so dijaki drugih letnikov poročali o bistveno večjem obsegu uživanja naštetih substanc. Spremenljivka spol respondenta je bila v šibki pozitivni povezavi s poizkušanjem drog in kanabisa – dečki so poročali v več primerih o uživanju drog/kanabisa kot deklice – ne pa o pitju alkohola do opitosti. Vrednost statistike hi-kvadrat je $\chi^2 = 4,76$ pri stopnji tveganja nižji od 5 % za poizkušanje drog in $\chi^2 = 5,47$ pri stopnji tveganja nižji od 5 % za poizkušanje kanabisa.

Tabela 1: Pearsonovi koeficienti povezanosti spremenljivke starševskega vedenja in tatvin ter uničevanja tuje lastnine

Pearsonovi koeficienti korelacije

		Si v letu 2010 ukradel/ ukradla kaj drugi osebi?	Si v letu 2010 ukradel/ ukradla kaj v trgovini?	Si v letu 2010 uničil/a kaj, kar ti ni pripadalo?
Ko si zunaj sam/a ali s prijatelji, ali tvoji starši običajno vedo, kje si?	Koeficient korelacije	-,112**	-,213**	-,174**
Ko si zunaj sam/a ali s prijatelji, ali tvoji starši običajno vedo, kaj počneš?	Koeficient korelacije	-,135**	-,171**	-,164**
Ko si zunaj s prijatelji, ali tvoji starši običajno vedo, s katerimi prijatelji se družiš?	Koeficient korelacije	-,119**	-,201**	-,158**

** Korelacija je signifikantna pri stopnji značilnosti 0,01

Ko smo preverjali medsebojne povezave med starševskim vedenjem in tatvinami ter uničevanjem tuje lastnine, smo ugotovili (glej tabelo 1), da je starševsko vedenje o tem, kje je otrok in s katerimi prijatelji se družijo, v precej močni *negativni povezavi* s tatvinami v trgovini in tatvinami drugim osebam ter uničevanjem tuje lastnine (Pearsonov koeficient povezanosti je med -0,213 do -0,112 pri stopnjah značilnosti 0,01).

1995; Jacobson in Crockett, 2000; Pettit et al., 2001; Kliewer et al., 2006).

Stopnja neposrednega, fizičnega nadzora se je med osnovnošolci in srednješolci v našem vzorcu bistveno razlikovala; med osnovnošolci je le dobra četrtina (27,5 %) govorila o tem, da jih starši ne preverjajo, kje so in s kom se družijo,

Tabela 2: Pearsonovi koeficienti povezanosti spremenljivke starševskega vedenja in uživanja alkohola do opitosti, uživanja drog in uživanja kanabisa

Pearsonovi koeficienti korelacije

		Si v letu 2010 spil/a toliko alkohola, da si bil/a pijan/a?	Si v letu 2010 poizkusil/a droge?	Si v letu 2010 poizkusil/a kanabis (travo)?
Ko si zunaj sam/a ali s prijatelji, ali tvoji starši običajno vedo, kje si?	Koeficient korelacije	-,235**	-,201**	-,196**
Ko si zunaj sam/a ali s prijatelji, ali tvoji starši običajno vedo, kaj počneš?	Koeficient korelacije	-,291**	-,239**	-,231**
Ko si zunaj s prijatelji, ali tvoji starši običajno vedo, s katerimi prijatelji se družiš?	Koeficient korelacije	-0,183*	-,147**	-,150**

** Korelacija je signifikantna pri stopnji značilnosti 0,01

Spremenljivke, s katerimi smo merili starševsko vedenje, so bile v *močni negativni povezavi* s pitjem alkohola, poizkušanjem drog in tudi poizkušanjem kanabisa (moč povezav je od -0,293 do -0,147, vse pri stopnji značilnosti 0,01 – glej tabelo 2). Najbolj negativen vpliv je na uživanje substanc imelo starševsko vedenje o otrokovem početju, najmanj pa starševsko vedenje o tem, s katerimi prijatelji se otrok družijo.

6 Razprava

Analiza rezultatov pričujoče pritrjuje ugotovitvam iz pregleda literature v uvodu prispevka. Nadzor staršev, tudi če je merjen samo z nekaj vprašanji, se je izkazal kot koncept, ki bistveno vpliva na prestopništvo otrok. Močno in statistično značilno je bil povezan s pitjem alkohola ter uživanjem drog (na splošno), pa tudi s kajenjem cigaret, uživanjem drog in tatvinami v trgovinah, kar je v skladu z izsledki podobnih raziskav (Patterson in Stouthamer-Loeber, 1984; Aseltine,

ki so zunaj s prijatelji, medtem ko je delež srednješolcev, ki jih nihče ne preverja, ko so zunaj zvečer, znašal kar 42 %. kar je posledica različnih starostnih skupin, katerih odsotnost od doma v večernih urah je praviloma različna. O pojavu vse večje »popustljivosti« staršev so že poročali raziskovalci, kot so Dishion in McMahon (1998) ter Pettit in sodelavci (2001). Zaključili so, da je preprosto sledenje oziroma fizično nadziranje potrebno predvsem pri mlajših otrocih, medtem ko morajo starši z leti to metodo zbiranja informacij o početju otroka nadomestiti z drugimi metodami nadzora, kot na primer pogovor in učinkovito poslušanje mladih, saj vodijo v boljši odnos med starši in otroki ter tudi v boljše poznavanje otrokovega početja. V skladu z zaključki Dishiona in McMahona (1998) ter Pettita in sodelavcev (2001) smo ugotovili, da so srednješolci poročali o nižji stopnji posrednega nadzora – 62 % osnovnošolcev je, na primer, poročalo o tem, da jih starši pokličejo na mobilni telefon, medtem ko je o tem poročalo 52 % srednješolcev. Še večji upad posrednega nadzora smo opazili pri odgovoru »Pokličejo na stacio-

narni telefon prijatelja, kjer naj bi bil/a«, medtem ko so srednješolci pogosteje odgovarjali s »Se pogovorijo o zaupanju z mano, preden grem«, »Mi rečejo, da mi zaupajo« in podobno.

Med obema starostnima skupinama je bilo poleg zmanjšanja stopnje nadzora mogoče opaziti tudi porast blagih in tudi težjih prestopniških dejanj. Med osnovnošolskim in srednješolskim vzorcem je prišlo do bistvenih razlik pri pitju alkohola do opitosti. Medtem ko je v osnovnošolskem vzorcu le nekaj otrok poročalo o pitju do opitosti v letu 2010 (7 otrok ali 1,7 %), je bilo v srednješolskem vzorcu opitih več kot dve tretjini anketirancev ali 67,5 %. Razlike v starševskem vedenju so se izkazale za bistvene pri vprašanju pitja do opitosti in uživanja drog; kar enkrat več otrok, katerih starši vedno vedo, kje so in kaj počnejo, je poročalo, da niso pili alkohola do opitosti ter uživali droge v letu 2010. Pri vprašanju o pitju alkohola do opitosti je bilo 64,2 % tistih, katerih starši vedno vedo, kje so, v letu 2010 abstinenčnih, medtem ko jih je 36 % pilo alkohol do opitosti; 59 % jih ni poizkusilo drog, 25 % jih je poizkusilo; pri vprašanju, ali starši vedo, kaj počnejo, jih je 55 % dejalo, da niso pili alkohola do opitosti, v primerjavi s 24,9 %, ki so to počeli, ter 49 %, ki niso poizkusili droge, v primerjavi s 13,3 %, ki niso poizkusili drog v letu 2010. Malo manjši razkorak se je pojavil pri vprašanju »Ali tvoji starši običajno vedo, s katerimi prijatelji se družiš«, kar nas lahko navede na misel, da je pitje alkohola do opitosti in poizkušanje drog del odrasčanja, ki ga otroci doživijo v krogu svojih najboljših prijateljev, ki jih poznajo tudi starši; se pravi, da tudi če starši poznajo prijatelje in vedo, s katerimi prijatelji se njihov otrok družijo, to ne vpliva na adolescentovo uživanje navedenih substanc.

Nadzor staršev nad otroki, merjen kot starševsko vedenje ali nadzorsko obnašanje staršev, je v medsebojni povezavi s prestopništvom otroka. Bolj ko starši vedo, kje se otrok zadržuje, s kom se družijo in kaj počne, manjša je verjetnost, da bo počel prestopniška dejanja. Vendar pa se oblika nadzora na prehodu med osnovno in srednjo šolo spremeni, tako da starši v veliko manjši meri fizično preverjajo, kje je otrok in s kom se družijo; bolj poudarjajo medsebojno zaupanje in dogovore, kar dobro ubesedita Dishion in McMahon (1998): »Nadzor je spretnost, ki je pomembna za starševstvo od rane ga otroštva naprej; njen fokus se spreminja z leti otroka, kot se spreminjajo tudi metode nadzora.«

Literatura

- Ajduković, M. (1990). Nekateri vidiki družinske vzgoje deklet in fantov s prestopniškim in predprestopniškim vedenjem. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 41 (2), 98–103.
- Ardelt, M., in Day, L. (2002). Parents, Siblings and Peer: Close Social Relationships and Adolescent Deviance. *Journal of Early Adolescence*, 22 (3), 310–349.
- Aseltnine, R. H. (1995). A Reconsideration of Parental and Peer Influences on Adolescent Deviance. *Journal of Health and Social Behavior*, 16 (2), 103–121.
- Barnes, G. M., Hoffman, J. H., Welte, J. W., Farrell, M. P., in Dintcheff, B. A. (2006). Effects of Parental Monitoring and Peer Deviance on Substance Use and Delinquency. *Journal of Marriage and Family*, 68, 1084–1104.
- Bean, R. A., Barber, B. K., in Crane, D. R. (2006). Parental Support, Behavioral Control, and Psychological Control Among African American Youth. *Journal of Family Issues*, 27 (10), 1335–1355.
- Brown, B. B., Mounts, N., Lamborn, S. D., in Steinberg, L. (1993). Parenting Practices and Peer Group Affiliation. *Child Development*, 64, 467–482.
- Bullock, B. M., Deater-Deckard, K., in Leve, L. D. (2006). Deviant Peer Affiliation and Problem Behavior: A Test of Genetic and Environmental Influences. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 34 (1), 29–41.
- Bumpus, M. F., in Boyce Rodgers, K. (2009). Parental Knowledge and Its Sources. *Journal of Family Issues*, 30 (10), 1356–1378.
- De Kemp, R. A. T., Scholte, R. H. J., Overbeek, G., in Engels, R. C. M. E. (2006). Early Adolescent Delinquency. The Role of Parents and Best Friends. *Criminal Justice and Behavior*, 33 (4), 488–510.
- Dekleva, B. (1989). Osnovnošolski otroci deset let kasneje: Nadaljevana študija in napovedovanje odklonskega vedenja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 41 (3), 253–263.
- Demuth, S., in Brown, S. L. (2004). Family Structure, Family Processes and Adolescent Delinquency: the Significance of Parental Absence Versus Parental Gender. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 41 (1), 58–81.
- Dishion, T. L., Patterson, G. R., Stoolmiller, M., in Skinner, M. L. (1991). Family, school and behavioral antecedents to early adolescent involvement with antisocial peers. *Developmental Psychology*, 27 (1), 172–180.
- Dishion, T. J., in McMahon, R. J. (1998). Parental Monitoring and the Prevention of Child and Adolescent Problem Behavior: A Conceptual and Empirical Formulation. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 1 (1), 61–75.
- Freithler, B., Byrnes, H. F., in Gruenewald, P. J. (2009). Alcohol outlet density, parental monitoring, and adolescent deviance: A multilevel analysis. *Children and Youth Services Review*, 31, 325–330.
- Go, C. G., Le, T. N. (2005). Gender Differences in Cambodian Delinquency: The Role of Ethnic Identity, Parental Discipline and Peer Delinquency. *Crime & Delinquency*, 51 (2), 220–237.
- Hinton, J. W., Sheperis, C., in Sims, P. (2003). Family-Based Approaches to Juvenile Delinquency: A Review of the Literature. *The Family Journal-Counseling and Therapy for Couples and Families*, 11 (2), 167–173.
- Hischi, T. (1969). Causes of delinquency. Berkley: University of California Press.
- Ingram, J. R., Patchin, J. W., Huebner, B. M., McCluskey, J. D., in Bynum, T. S. (2007). Parents, Friends, and Serious Delinquency. An Examination of Direct and Indirect Effect Among At-Risk Early Adolescents. *Criminal Justice Review*, 32 (4), 380–400.
- Jacobson, K. C., in Crockett, L. J. (2000). Parental Monitoring and Adolescent Adjustment: An Ecological Perspective. *Journal of Research on Adolescence*, 10 (1), 65–97.
- Kanduč, Z. (1999). Kriminološke teorije o družbenem nadzorstvu. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 50 (2), 114–121.
- Kliewer, W., Murrelle, L., Prom, E., Ramirez, M., Obando, P., Sandi, L., in del Carmen Karenkeris, M. (2006). Violence Exposure and Drug Use in Central American Youth: Family Cohesion and

- Parental Monitoring as Protective Factors. *Journal of Research on Adolescence*, 16 (2), 455–478.
22. Kratcoski, P.C; Dunn Kratcoski, L. (1990). *Juvenile Delinquency*. Prentice Hall, New Jersey.
23. Laird, R. D., Pettit, G. S., Dodge, K. A., Bates, J. E. (2003). Change in Parents' Monitoring Knowledge: Links with Parenting, Relationship Quality, Adolescent Beliefs, and Antisocial Behavior. *Social Development*, 12 (3), 401–419.
24. Laird R. D., Criss, M. M., Pettit, G. S., Dodge, K. A., in Bates, J. E. (2008). Parents' Monitoring Knowledge Attenuates the Link Between Antisocial Friends and Adolescent Delinquent Behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36, 299–310.
25. Oven, N. (1995). Kontinuiteta odklonskega vedenja otrok in mladoletnikov ter možnosti napovedovanja prihodnjega vedenja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 46 (1), 38–48.
26. Patterson, G. R., in Stouthamer-Loeber, M. (1984). The Correlation of Family Management Practices and Delinquency. *Child Development*, 55, 1299–1307.
27. Pečar, J. (1991). *Neformalno nadzorstvo*. Radovljica, Didakta.
28. Perrone, D., Sullivan, C. J., Pratt, T. C., in Margaryan, S. (2004). Parental Efficacy, Self-Control, and Delinquency: A Test of General Theory of Crime on a Nationally Representative Sample of Youth. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 48 (3), 298–312.
29. Pettit, G. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., Bates, J. E., in Criss, M. M. (2001). Antecedents and Behavior-Problem Outcomes of Parental Monitoring and Psychological Control in Early Adolescence. *Child Development*, 72 (2), 583–598.
30. Sullivan, C. J. (2006). Early Adolescent Delinquency. Assessing the Role of Childhood Problems, Family Environment, and Peer Pressure. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4 (4), 291–313.
31. Svensson, R. (2004). Shame as a Consequence of the Parent-Child Relationship. *European Journal of Criminology*, 1 (4), 477–504.
32. Warr, M. (2005). Making Delinquent Friends: Adult Supervision and Children's Affiliations. *Criminology*, 43 (1), 77–105.
33. Wikström, P. O. H., Oberwittler, D., Treiber, K., in Hardie, B. (2012). *Breaking Rules: The Social and Situational Dynamics of Young People's Urban Crime*. Oxford: Oxford University Press.

Parental control of teenagers in primary and high school and related deviance

Eva Bertok, assistant in criminology and a PhD student, Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, e-mail:eva.bertok@fvv.uni-mb.si

Per-Olof Wikström, PhD, Professor of Ecological and Developmental Criminology, Institute of Criminology, University of Cambridge, United Kingdom. A member of the British Academy of Sciences, Director of the Peterborough Adolescent and Young Adult Study (PADS+), e-mail: pow20@cam.ac.uk

Beth Hardie, PhD student, Institute of Criminology, University of Cambridge, United Kingdom. Research Manager of PADS+, e-mail: bnh20@cam.ac.uk

Gorazd Meško, PhD, Professor of Criminology, Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, e-mail: gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si

The construct of parental knowledge, a measurement of the child's ratings of parental familiarity with what one is doing, is frequently used in criminological research on the subject of surveillance/monitoring of the child. This construct is often compared with the self-reported delinquency. The paper presents the results of SPMAD – Study of parental monitoring and adolescent delinquency, which was carried out in early 2011 in Ljubljana, with a total of 409 primary- and 409 high school students participating in the study. The results show that higher parental supervision is still associated with lower rates of self-reported binge drinking and drug use in general, and to a lesser extent with cigarette smoking and consumption of marihuana. We also found out that the level of direct and indirect parental control (control in person and a call on a mobile phone) is significantly diminished with the increased age of adolescent which implies different parental control monitoring methods in the two groups of adolescents.

Key words: parental monitoring/surveillance, adolescents and delinquency, Slovenia

UDC: 004.738.5-053.6:343.85